

Libretto - O Olmasın, Bu Olsun
Musiqili Komediya (1911)
Üzeyir Hacıbəyov

Mənbə: Üzeyir Hacıbəyovun irsinə həsr olunmuş HAJİBEYOV.com saytı
© 2001 Azerbaijan International
Redaktə: Aynur Hacıyeva
Mətnin yığılması: Mərcan Abadi
Vebmaster: Arzu Ağayeva

Əfrad Əhli-Məclis

Rüstəm bəy - 45 yaşında, borclu düşmüş bir bəy.
Gülnaz - 15 yaşında, Rüstəm bəyin qızı ki, Sərvərə aşıqdir.
Sərvər - 25 yaşında, bir studentdir ki, Gülnaza aşıqdir.
Sənəm - qulluqçu, dul arvad, 30 yaşında.
Məşədi İbad - 50 yaşında, dövlətli bir tacir ki, Gülnazı almaq istəyir.
Həsənqulu bəy - 40 yaşında, millətpərəst, Rüstəm bəyin aşnası.
Rza bəy - 40 yaşında, qəzetəçi, Rüstəm bəyin aşnası.
Həsən bəy - 40 yaşında, intelligent, Rüstəm bəyin aşnası.
Əsgər - 30 yaşında, qoçu.
Hambal
Məşədi Qəzənfər - hamamçı.
Usta Məhərrəm – dəllək.
Kərbəlayı Nəsir - bazar əhli.
Hamam xidmətçiləri
Qoçular
Bazar adamları və b.

BİRİNCİ MƏCLİS

Rüstəm bəyin evində vaqe olur. Yaxşı döşənmiş bir otaqdır. İçində stol, kürsü və kreslolar dəxi vardır. Pərdə qalxdıqda bütün iştirak edənlər cərgə ilə durub oxuyurlar.

Musiqi

Nə sözdür kim, deyir məxluq (2)

Ki, Leyli oldu ğeyrə yar. (2)

Musiqi

Əbəs sözdür bu əfsanə, (2)

Düşübdür xəlqin ağzına. (2)

Gərək Məcnun, gərək Leyli

Veribdirlər canın canə. (2)

Musiqi

Həqiqi aşiqin yoxdur (2)

Rəqibi, düşməni, xari. (2)

Musiqi

Əbəs sözdür bu əfsanə, (2)

Düşübdür xəlqin ağzına. (2)

Gərək Məcnun, gərək Leyli

Veribdirlər canın canə. (2)

Pərdə enir. Hamı dağılır. Sərvərlə Gülnaz qalırlar. Tarda seygah çalınır, pərdə qalxır.

Sərvər (oxuyur):

Şəfayi-vəsl qədrin hicr ilə bimar olandan sor,
Zülali-zövq şövqün təşneyi-didar olandan sor,

Gülnaz:

Ləbin sirrini gəlib göftarə məndən, özgədən sorma,
Bu pünhan nüktəni bir vəqifi-əsrar olandan sor.

Sərvər:

Gözü yaşlıların halın nə bilsin mərdümi-qafil,
Kəvakib sirrini şəb ta səhər bidar olandan sor.

Gülnaz:

Ğəmindən şəm kimi tək yandım, səbadən sorma əhvalım,
Bu əhvalı şəbi-hicran mənimlə yar olandan sor.

Sərvər:

Məhəbbət ləzzətindən bixəbərdir zahidi-qafil,
Füzuli, eşq zövqin zövqi-eşqi var olandan sor.
(Füzulinin qəzəlindən götürülmüşdür)

Gülnaz: Sərvər, bu gün səni çox kefsiz görürəm, nə olub məgər?

Sərvər: Doğru deyirsən, mən dündən bəridir ki, fikirdəyəm.

Gülnaz: Nə olub, söylə görək?

Sərvər: O olubdur ki, atan səni bir özgəsinə ərə vermək istəyir.

Gülnaz (qorxu ilə): Kim deyir onu?

Sərvər: Mən deyirəm, doğru yerdən bilmişəm.

Gülnaz: Bəs atam mənə heç zad deməyibdir.

Sərvər: Ola bilsin ki, bu gün deyər və bir də sənə nə deyəcəkdir, sənin borcun onun sözünə qulaq asmaqdır.

Gülnaz (acıqla): Yox, yox, mən səndən başqa özgəsinə getməyəcəyəm; qoy məni öldürsün, mən səni sevmişəm, sənə də gedəcəyəm.

Sərvər: Axı o ər məndən dövlətlidir.

Gülnaz: Cəhənnəmə olsun!

Sərvər: Məndən gözəldir.

Gülnaz: Çox mənə lazımdır!

Sərvər: Məndən cavandır.

Gülnaz: İstər lap uşaq olsun, lazım deyildir.

Sərvər (gülür): Yalan deyirəm gözəl, Gülnaz! O kişi doğrudur məndən min kərə dövlətlidir, amma özü qocadır. Azından bir 50 yaşı vardır. Görsən qorxarsan.

Gülnaz: Bax mən daha səbr edə bilmirəm; günü bu gün atama deyəcəyəm ki, mən səni sevirəm və səndən başqasına ərə getməyəcəyəm.

Sərvər: Yox, Gülnaz! Heç elə elmə. Sən mən deyənə qulaq as, yoxsa iş düz gətirməz. Mən bilirəm ki, sənin atan borclu düşübdür və pula da çox ehtiyacı vardır. O istəyir ki, bu qohumluqla o kişidən ki, adı Məşədi İbaddır - bir qədər pul yesin. Zərər yoxdur, qoy yesin; sən atana heç bir söz demə və söz açsa de ki, özün bilərsən. Sonra sənin işin yoxdur, mən bu işə təhər çəkmişəm.

Gülnaz (bikef): Mən nə tövr razı olum ki, məni götürüb özgəsinə ərə versin.

Sərvər: Sən o barədə arxayın ol! Məndən başqa səni özgəsi ala bilməz; amma sən mən deyənə qulaq as!

Bu halda Sənəm daxil olur.

Sənəm: Bircə o gün ola idi ki, sizin toyunuzda süzə-süzə oynaya idim.

Sərvər: İnşallah bu yaxında oynarsan.

Sənəm (sevinir): Necə? Yaxında toy eyləyirsənmi?

Sərvər: Yox, mən eyləmirəm. Rüstəm bəy Gülnazı özgəsinə ərə verir.

Sənəm (bikef): Buy, başıma xeyir! Bu nə sözdür? O ər kimdir?

Sərvər: Bir qoca kişidir.

Sənəm: Buy! Ağrım onun ürəyinə. Heç bunun kimi gözəl qız qoca kişiyə gedərmimi?

Sərvər: Zərər yoxdur, mən işi özgə cürə düzəldərəm. Gülnaz, sən bikef olma. Arxayın ol, kimin ixtiyarı var ki, yarı-yarından ayıra bilsin.

Musiqi

Üçü bir yerdə.

Əcəb sözdür bu əfsanə, (2)

Düşübdür xəlqin ağzına. (2)

Gərək Məcnun, gərək Leyli

Veribdirilər canın canə. (2)

Qapıdan səs gəlir.

Sənəm: Ax, deyəsən ağa gəlir. (Yüyürüb qapıdan baxır). Ay aman, ağa gəlir; dur qaç!

Sərvər (tələsik): Gülnaz, hələlik xudahafiz. Sən mən deyəndən çıxma, atana başqa söz demə.

Gülnaz: Xudahafiz.

Sərvər gedir.

Musiqi

Rüstəm bəy (daxil olur): Qızım, sənə yaylıq alım!

Gülnaz: Al, dədə, qurbanın olum!

Rüstəm bəy: Qızım, sənə başmaq alım!

Gülnaz: Al, dədə, qurbanın olum.

Rüstəm bəy: Qızım, sənə corab alım!

Gülnaz: Al, dədə, qurbanın olum.

Rüstəm bəy: Qızım, səni... Qızım, səni... Qızım, səni ərə verim!

Gülnaz: Yox, dədə, qurbanın olum!

Yox, dədə, qurbanın olum!

Musiqi

Rüstəm bəy: Qızım, yox deyirsən? Sənin üçün bir ər tapmışam ki, bir ər tapmışam ki, dövlət nə dövlət, pul saman kimidir. Özüdəcə abırlı bir kişidir. Hərçənd bir az yaşı çoxdur, amma bir yaxşı adamdır ki, beləsini çıraqla ilə axtarsan tapa bilməzsən.

Sənəm: Ah! Qoca olandan sonra heç nə! Ağrım onun özünə də, dövlətinə də.

Rüstəm bəy: Ay qız, sən qıfilla, sən danışma! Sən bu cür işləri anlamazsan, çünki sən bir heyvan layələmsən.

Sənəm: Nə qədər heyvan olsam da, mən cavan qızımı qoca kişiyə ərə vermərəm. Heyif deyilmi? Vallah bu saat onun dərdindən ölən cavanlar çoxdur ki, hər biri bir Yusif.

Rüstəm bəy: Nə vaxt mən səni qoca kişiyə ərə versəm getmə! Qız mənimdir, mən bilərəm; istərəm qocaya verrəm, istərəm cavana. (Qıza). Razısanmı qızım?

Gülnaz: Nə deyirəm, mənim borcum ata sözünə baxmaqdır, özün bilərsən.

Rüstəm bəy: Əqilli qızım, gözəl qızım! Mən əvvəldən bilirdim ki, sən mənim sözümdən çıxmıyacaqsan. Odur ki, kişiyə söz vermişəm, indi o kişi bu gün buraya gələcəkdi və səni də görmək istəyəcəkdir. Mən sənə izn verirəm ki, sən gedib onunla görüşəsən. Get görüş və özün də danış, qorxma!

Sənəm: Yə'ni, batmış bu qədər çirkindir ki, adam qorxa bilər?

Rüstəm bəy: Ay qız, gəl sən danışma!

Sənəm: Axı deyirsən ki, qorxma, mən də soruşuram ki...

Rüstəm bəy: Ay qız, yum ağzını!

Sənəm: Ağzımı yummamış nə deyirəm ki...

Rüstəm bəy: Ay heyvan, danışma deyirəm! (Getdikcə bərkdən danışır).

Sənəm: İndi mən nə deyirəm ki, acığın tutur.

Rüstəm bəy: A mürtəd balası, danışma, qulluqçusan, otur qulluqçu yerində!

Sənəm: İndi mən nə deyirəm ki, pis söz demirəm ki...

Rüstəm bəy: Ay qız, kəs səsini!

Sənəm: Səsimi kəsməmiş mən nə deyirəm ki...

Rüstəm bəy (lap bərkdən): A qız, de qoy işimizi görək!

Sənəm: Mən nə qayıtıram ki...

Rüstəm bəy (daha bərk): A qız!..

Bu əsnada qapı bərk döyülür.

Rüstəm bəy: Durun gəlin bəri, yəqin kişi gəldi. (Hamısı durub gedir).

Musiqi

Məşədi İbad (daxil olur, tək):

Mən nə qədər, nə qədər qoca olsam da,

Dəyərəm min cavana.

Çörəyi yemərəm mən yavana.

Yaxşı demərəm mən yamana

Qurban edərəm mən canana

Malımı, pulumu, canımı mən.

Gəl, xanım, gəl yanıma,

Gəl, canım, gəl yanıma,

Gəl, yarım, gəl yanıma,

Gəl, mən ölüm, mən ölüm, mən ölüm gəl. (2)

A quzum, gəl yanıma,

Canımı verərəm mən yarıma.
Qurban edərəm mən canana
Malımı, pulumu, canımı mən.

Musiqi

Yenə təkrar “gəl, xanım, gəl yanıma...”

Rüstəm bəy (daxil olur):

Məşədi İbad, sən bizə xoş gəlib bizi şad elədin!
Bir de görüm nə oldu ki, noldu bizi yad elədin?

Məşədi İbad:

A kişi, sən öl, mən səni hamıdan artıq yad elərəm,
Sən qızı mənə verginən, gör necə səni şad elərəm .

Musiqi çalınır, ikisi də oynayır.

Rüstəm bəy:

Söylə görüm bir mənə,
Cib doludurmu pul ilə?
Gəl sənə mən qız verim,
Nə işin vardır dul ilə.

Məşədi İbad:

A kişi, sən öl, mən sənə
Nə qədər desən pul verərəm.
Sən qızı mənə verginən,
Gör necə səni şad elərəm.

Musiqi çalınır, ikisi də oynayır.

Məşədi İbad: Pul verimmi?

Rüstəm bəy: Verginən!

Məşədi İbad: Qız verərsənmi?

Rüstəm bəy: Verərəm!

Məşədi İbad: Tez verimmi?

Rüstəm bəy: Verginən!

Məşədi İbad: Tez verərsənmi?

Rüstəm bəy: Verərəm!

Məşədi İbad: Deginən sən öl!
Rüstəm bəy: Bu sən öl!
Məşədi İbad: Bəs elə isə? (2)
Rüstəm bəy: Ver əlini! (2)

Musiqi çalınır, ikisi də oynayır.

Məşədi İbad: İndi axır sözünü de görüm, qızı mənə verirsənmi? Yoxsa vermirsən, gedib ayrı qız alaram, deyərəm ki, o olmasın, bu olsun!

Rüstəm bəy: Mən öz sözümün üstündə duran adamam. Ancaq sən də gərək qabaqca bir balaca tadarük görəsən. (Əli ilə pula işarə edir).

Məşədi İbad: Min manat sənə bəsdirmi?

Rüstəm bəy: Bir min də üstə artır.

Məşədi İbad: A kişi, axı bunun bir anbar da toy xərci var.

Rüstəm bəy: Doğrudur, ancaq nə eyləmək? Hərgah bir qədər cavan olsa idin, bu iş sənin üçün ucuz tamam olardı. Amma heyif ki, qocasan, təqsir özündədir.

Məşədi İbad: A kişi, vallah mən nə qədər qoca olsam da min buğu burma cavana dəyərəm, sən nə fikir edirsən. Ala min beş yüz manat, qalanını da sonra verərəm. (Pulu çıxardıb verir).

Rüstəm bəy: Olar. (Pulu alır). Zərər yoxdur.

Məşədi İbad: İndi mən istəyirəm ki, bir qızı görüm, danışdırım, nə deyirsən?

Rüstəm bəy: Heç sözüm yozdur, əyləş bu saat qızı göndərərəm. (Gedir).

Məşədi İbad (təkcə): Zarafat deyildir, bir ətək pul verirəm, bir baxım görüm, mal nə cür maldır, verdiyim pula dəyərmimi? Mənim istədiyim odur ki, özümə layiqlik adam olsun. Yoxsa məndən ötrü təfəvüt yoxdur, o olmasın bu olsun... (Sükut). A kişi bircə mən bilmədim ki, cəmaət mənim harama qoca deyir. Vallah görünür ki, xalqın gözü pis görür. Budur ayna, bu da mən. (Aynaya baxır).

Allaha şükür dişlərim hamısı öz yerində cəbəcə, saqqalım da qap-qara şəvə kimi. (Diqqətlə baxır).

Deyəsən burda bir dənə ağ tük vardır. Gərək dartam çıxsın. (Dartır). A zəhrimar! Görünür ki,

heyvan balası dəllək hənanı pis yaxıbdır. (Çıxardır). Puf! Rədd ol şarlatan! Qoca odur ki, dişləri olmaya, gözü görməyə, qulaqları eşitməyə; mən ki, əlhəmdülillah quş kimiyəm, maşallah deyim ki, göz dəyməsin. Özüm də 50 yaşım ola, ya olmaya. (Güzgüyə baxıb ora-burasını düzəldir). İndi mən papağı nə cür qoyum ki, qızın xoşuna gəlsin: hərgah belə qoysam (kəc qoyur) onda qız qorxar, elə bilər ki, Bakı qoçusuyam. Əgər belə qoysam (gözünün üstə qoyur) onda da qız ürkər, elə bilər ki,

Qarabağın pambıq bəylərindənəm. Hərgah bu cürə qoysam (lap dala qoyur) onda qızın məndən lap zəhləsi gedər, elə bilər ki, Gəncə qumarbazıyam. Əgər belənçik qoysam (təpəsinə qoyur) onda da Şamaxı lotusuna oxşaram. Bəs nə tövr qoyum? Hamısından yaxşısı budur ki, başı açıq oturam, onda qızın xoşuna gələr, elə bilər ki, abrazavannıyam. Doğrudan da mən bir qədər abrazavannıyam,

çünki uruslar mən ilə çox alış-veriş eyləyiblər, mən onlardan hələ rus dilini də yaxşı öyrənmişəm.

Məsələn, işto katu, bajaluska, funt vosim qəpik, menşi nelza. (Səs gəlir). Aha, deyəsən qız gəlir; indi gərək mən seryozniski olam. (Kreslo üstündə bardaş qurub oturur).

Gülnaz ilə Sənəm daxil olurlar.

Gülnaz: Uy, mən bu kişidən qorxuram!

Sənəm: Nə kifir kişidir, ay allah!

Məşədi İbad (kənara): Deyəsən məndən qorxurlar. Zərər yoxdur; arvad kişidən qorxsa yaxşıdır. (Onlara). Bir deyin görüm, xanım hansınızdır, qulluqçu hansınız?

Sənəm: Mən qulluqçuyam, bu xanımdır. (Oturlar).

Məşədi İbad: Çox gözəl, çox əcəb! (Kənara). Heç qulluqçunun özü də yaman deyildir, amma xanıma söz yoxdur. Dəyər verdiyim pullara. (Sükut. Heç kəs dinməyir. Məşədi İbad birdən-birə gözlərini Gülnazın başına tərəf dikib diqqətlə baxır). Xanım, sən ki, saçın bu qədər qaradır, yəqin sən də mənim kimi həna qoyursan.

Gülnaz: Xeyir, həna qoymuram.

Məşədi İbad: Hə! Çünki mən saqqalıma həna qoyuram, elə bildim ki, sən də saçına həna qoyursan. (Kənara). Amma lap nahaq yerə hənadən söhbət saldım, heç yeri deyildi.

Gülnaz: Mənim başım hələ ağarmayıbdır ki, hənaya ehtiyacım ola.

Sənəm: Allaha şükür qocalmayıb ha!

Məşədi İbad (tələsik): Xeyir, xanım, mənim də saqqalım ağarmayıb. Mən saqqalıma həna qoydum qoymadım həmişə qar-qara şəvə kimi. Amma mən bir növ adətərdə olmuşam və fars da deyir ki, “tərki adət bə mövcibi mərzəst”. (İrəli gəlir). Allah ölənlərinizə rəhmət eyləsin, mənim rəhmətlik anam deyərki ki, başımın hənasının vaxtı keçəndə başım ağrayır.

Gülnaz: Yəqin sizin də saqqalınız hənasının vaxtı keçəndə ağrıyır.

Məşədi İbad: Bəli, ağrıyır. Saqqalım bərk ağrıyır; bir də mən sənə deyim, insanların başının ya saqqalının ağılığı onun qocalığına dəlalət eyləməz. Bax, mən iki yaşında urus balası görmüşəm ki, başı ağappaq qar kimi; halbuki iki yaşında uşağa qoca demək olmaz. Və bir də siz mənim başıma diqqət edin, heç görün bir dənə ağ tük varmı? (Başını göstərir).

Gülnaz: Heç qarası da yoxdur.

Məşədi İbad: Bəs bundan mə'lum olur ki, insan cürbəcür olar. Sizin ikinizin də canı üçün, indi dünya elə dönübdür ki, indiki ahıllar indiki cahıllardan min pay yaxşıdırlar. Məsələn, mən tarix nadir kitabını yarisına qədər oxumuşam, ona görə hikmət elmindən yaxşı biliyim vardır. İnsanın zahiri nə qədər çirkin olsa da, batili bir o qədər gözəl olar. Məsəl var ki, deyərlər o olmasın, bu olsun. Əlbəttə, nə zərəri vardır, cavanlıq olmasın pul olsun. Pul elə şeydir ki, qocanı eylər cavan və pulsuzluq da cavanı qoca eylər.

Sənəm: Görünür, sən çox pulun vardır.

Məşədi İbad: Sənin dövlətindən kefim çox kökdür. (Əlini cibinə salıb bir abbası çıxardır). Buyur bu abbasını saxla, lazım olar, saqqıza verib çeynərsən.

Sənəm: Xeyir, çox sağ ol, pul mənə lazım olsa ağam verər.

Məşədi İbad: Aha, o başqa məsələ. (Pulu qoyur cibinə). Heç pis arvad deyildir (Ona). Bir mənə de görüm sən ərin var?

Sənəm: Xeyir, yoxdur.

Məşədi İbad: Çox gözəl. (Kənara). Qabaqdan bilsəydim əvvəlcə bunu alardım, sonra xanıma. (Ona). Kəfin necədir, yaxşı dolanırsanmı?

Sənəm: Nə üçün, şükür allaha yaxşıyam.

Məşədi İbad: Çox gözəl. (Gülnaza). Xanım, heç sən danışmırsan?

Gülnaz: Mən qulaq asıram.

Məşədi İbad: Çox gözəl. Qulaq asmaq da yaxşı şeydir. (Kənara). Qəribə yerdəyəm vallah, bir gözəl o yanımda, bir gözəl bu yanımda. Şair çox gözəl deyibdir ki (oxuyur).

Musiqi

Hüsnü bağında gəzəsən,
Gülü sünbül dərəsən.
Sən kimi bir gözəli
Bağın içində görəsən.

Gülnaz və Sənəm:

Baxasan gül yanağına, olasan məstü xumar,
Deyəsən, heç belə işrət olamaz, sən öləsən.

Musiqi

Qoca kaftar, sənə on beş yaş olan qız nə gərək?
Qorxmursanmı ki, axırda gələ başa kələk.
Sənə yüz yaşlı dul arvad yaraşar, ey dəyəmək.
Üzünü it də görərsə yalamaz, sən öləsən.

Musiqi

Məşədi İbad:

Görürəm ki, mənə sən çox yetirirsən gözünü,
Qorxuram kim ki, axırda itirəsən özünü.

Gülnaz və Sənəm:

İstəyirsənmi, sözün mən deyirəm lap düzünü,
Sən kimi bir qocaya qız yaramaz, sən öləsən.

Gülnaz (dururlar): Hələ ki, xudahafiz, biz gedək.

Məşədi İbad: Ay çox sağ olun, allah pənahında olasınız! (Gedirlər). Bir dəli şeytan deyir ki, ikisini də birdən al.

Rüstəm bəy (daxil olur): Necədir, qızı bəyəndin?

Məşədi İbad: Qızı da bəyəndim, hələ desən qulluqçusunu da.

Rüstəm bəy: Beş-altı yüz manatından əl çək, onu da sənə peşkəş eləyim.

Məşədi İbad: Yox, o hələ sonranın işidir. Yaxşı, indi hələ ki, mən gedim.

Rüstəm bəy: Yox, Məşədi bir az dayan.

Məşədi İbad: Nə var ki?

Rüstəm bəy (yalançı sədaqətlə): Məşədi İbad sənün üzünə demirəm, amma sən onu bil ki, mən sənün qohumluğunu özüm üçün böyük bir fəxr bilirəm. Ona görə bir balaca şadyanalıq edək. Bir neçə nəfər dost-aşna çağırmışam, indi bu saat gələrlər; oturub söhbət edərik.

Məşədi İbad: Rüstəm bəy! Çox adamlar mənimlə qohum olmaq istədilər, hətta qubernatın dilmancı Cəfər bəyin xalası oğlu Daşdəmir bəyin, - ki mənə iki min manat pul verəcəkdir və səkkiz yüz otuz

altı manat on dörd şahı məamiləsi edir - keçən gün mənə deyir ki, bir qızım olubdur, qoy böyüsün sənə verəcəyəm. Amma mən hər adamla qohum olmaq istəmirəm. Qərər... Qonaqların kimdir?

Rüstəm bəy: Birisi millətpərəst Həsənqulu bəydir ki, sən onu tanıyırsan.

Məşədi İbad: Yaxşı tanıyıram, mənə iki yüz manat da verəcəkdir.

Rüstəm bəy: Birisi qazetəçi Rzadır ki, tanıyırsan, birisi qoçu Əsgərdir ki, onu da tanıyırsan. Biri də intelligent Həsəndir ki, onu tanımazsan. Çünki o bir qədər mərdimgirizdir, çox oxuyub, deyən bir qədər başı xarab olubdur. (Qapı döyülür). Aha gəldilər. Buyurun! Buyurun!

Qapı açılıb Həsənqulu bəy, Rza, Əsgər, Həsən və xor daxil olur. Sonra səhnənin ortasında üç-üç durub, guya söhbət edir kimi oxuyurlar.

Musiqi

Həsənqulu bəy: Deyirlər ki, toy olacaq.

Rza bəy: Məşədi İbad qız alacaq.

Əsgər: Söylə görüm toy haçandır?

Həsən bəy: Doğrudurmu toy olacaq?

Hamı: Bəs nə vədə, nə vədə toy olacaq? (2)

Rüstəm bəy: Allah qoysa tez toy ola.

Rza bəy: Söylə görüm toy haçandır?

Məşədi İbad: İnşaallah tez toy olar.

Həsən bəy: Doğrudur toy olacaq?

Hamı: Bəs nə vədə, bəs nə vədə toy olacaq? (2)

Həsənqulu bəy: Yəqin ki, bu toyda...

Hamı: Bu toyda...

Həsən bəy: Bu toy, bu toy, bu toyda...

Cib dolacaq, dolacaq pullar ilən. (2)

Bəs nə vədə, nə vədə toy olacaq? (2)

Musiqi

Rüstəm bəy: Həzərat! Əhvalat özünüzə mə'lumdur. Gözümün ağı-qarası olan bir qızımı bax bu kişiyə ərə verirəm.

Rza bəy (kənara): Kişiyə yox, kişinin puluna.

Rüstəm bəy: Və özüm də bu qohumluğu özüm üçün...

Rza bəy: Pul dağarcığı hesab edirəm.

Rüstəm bəy: Böyük bir şərəf hesab edirəm.

Hamı: Əlbəttə, əlbəttə. Allah mübarək eləsin.

Bu əsnada nöqərlər daxil olub stol qururlar və üzərinə butilka, stakan və "zakuska" düzürlər.

Rüstəm bəy: Həzərat! Təvəqqə edirəm stola əyləşin, bir qədər boğazımızı yaş edək.

Hamı oturur Məşədi İbaddan başqa.

Rza bəy: Bəs Məşədi İbad?

Məşədi İbad: Xeyr, mənə bağışlayın, mən pəhrizəm. Siz öz işinizə məşğul olun, mən buradaca əyləşərəm. (Bir tərəfdə bir kreslodə əyləşir).

Həsənqulu bəy: Həzərat! Təvəqqə edirəm stakanlarınızı doldurasınız və mənə də izn verəsiniz ki, bir neçə kəlmə söz deyim.

Hamı: Buyur, buyur!

Həsənqulu bəy: Həzərat! Özünü mə'lumdur ki, dünya getdikcə xarablaşır, yə'ni mən onu demək istəyirəm ki, bu dünya getdikcə xarab olur, belə ki, hamının qəlbi pozulub min cür hiylə ilə dolur, yə'ni mən onu demək istəyirəm ki, bu dünyada təmiz və saf qəlbli adam tapmaq çox çətinidir.

Məşədi İbad (kənara): Ələlxüsus mənə kimi axmağı ki, sənə iki yüz əlli manat verib iki ildir ki, ala bilmirəm.

Həsənqulu bəy: Yə'ni mən onu demək istəyirəm ki, bu qədər çirkin ürəkli və qara qəlbli adamlar içində bir nəfər də saf dərun və qəlbi pak adam görmək necə böyük xoşbəxtlikdir. İndi mən onu demək istəyirəm ki, həmin o kənardə oturan Məşədi İbad həmin saf dil adamların ən böyüyüdür, ona görə qalxacaq bu bədəni onun sağlığına.

Hamı: Yaşasın, yaşasın Məşədi İbad!

Əsgər (ayağa durur, çox bərk danışır): Günlərin bir günü, axşam saat doqquzda bazara gedirdim. Adə bir də gördüm ki, birisi dalımca gəlir. Bir az getdim gördüm ki, birisi dalımca gəlir. Dedim yəqin ki, mənəmlə düşməndir, o saat piştovu belimdən çıxartdım. (Göstərir). Çəkdim yuxarı ayağa, dedim dayan! Bir də gördüm dalımca gələn götürüldü, ədə dayan, ədə dayan... Dayanmadı, part bir güllə. Bir də gördüm şarap, yıxıldı yerə. Dedim baxım görüm kimdir? Bir də gördüm ki, həmin bu Məşədi İbad: Dedim yəqin bu kişini öldürmüşəm. Amma allahdan olan kimi güllə dəyməmişdi.

(Gəlir yanına). Sağ ol Məşədi İbad! Sağlığına içirəm.

Məşədi İbad: Çox sağ ol. (Kənara). Heç görürün dəxli var!

Rza bəy (durur): Əfəndilər, müsaidənizlə bir qaç kəlmə söz ifadəsinə əşəddi ehtiyacım vardır. (Heç kəs dinməyir). Əfəndilər, sükut eyliyorsunuz, əcaba müsaidə vermiyorsunuzmu? (Yenə heç kəs dinmir). Əfəndilər, bir də cavab vermiyəcək olsanız bu mübhəm sükutinizi kəndim üçün böyük bir həqarət ədd edəcəyəm. Bəkləyürəm əfəndilər. (Yenə heç kəs dinməyir). Rüstəm bəy, bəndənizi təhqir etmək fikriniz var idisə, nə üçün bunu xanənizdə icra edirsiniz, bunu başqa bir yerdə əda etmək qabil deyildimi?

Rüstəm bəy: Çox sağ ol, çox razıyam.

Rza bəy (acıqlı, öz dilimizcə): Canım, siz anlamıyorsunuz ki, mən nə diyoram, ya həqarətim? Yoxsa zarafat edirsiniz? Elə isə mən burada oturmam. (Tələsik papağını geyir).

Rüstəm bəy: Rza bəy, hara buyurursan?

Rza bəy: Canım, mən zərəfət qəbul edən adam deyiləm, on dəqiqədir ki, sizdən söz deməyə izn istiyorəm, amma cavabında dinmiyorsunuz, bu böyük həqarətdir, sabah bunu qəzetəmdə yazaram.

Həsənqulu bəy: Deməli, sən bizdən izn istəyirmişsən? Əşi, vallah mən elə bildim ki, sən nitq söyləyirsən, başa düşə bilmədim.

O biriləri: Vallah, biz də başa düşmədik.

Məşədi İbad: Axı o qədər qəliz danışırısan ki, bilmək olmur ki, nə deyirsən. Mənə özüm tarix nadir kitabını yarisına qədər oxumuşam, amma sənə dilini anlamıram. Bu bisavadlar neyləsin?

Rüstəm bəy durub Rzanı oturdur.

Rüstəm bəy: Sən allah bizi mə'yus eləmə, bağışla, anlamadıq, bisavad adamıq.

Həsən bəy (ayağa durur): Qospoda, mənə pozvolit eyeləyin, bir iki kəlmə Rüstəm bəy haqqında söz söyləyim.

Hamı: Buyur, buyur!

Məşədi İbad: Görək, bu nə deyir?

Həsən bəy: Qospoda! Platon demişdir ki, çelovek jivotnoye obşestvennoye, yəni insan bir sürü heyvandır.

Məşədi İbad: Heyvan özünsən!

Həsən bəy: Məşhur učeniy Darwin də bütün hamıya dakazat eylədi ki, insan meymundan əmələ gəlir. Darvinin bu sözü ilə saqlasitsa olmaq üçün gedib Afrikadakı “buşmenlərə”, “kotnintotlara” baxmaq lazım deyil. Ancaq dovolno çto, bizim bu məclisimizdə oturan Məşədi İbadə baxmaq lazımdır. (Hamı başını aşağı salır). Bu sözlərlə mən Məşədi İbadı oskarbit eyləmək istəmirəm, mən özüm də meymuna bənzəyirəm, amma bir o qədər yox. No Məşədi İbad isə lap aranqutan meymunudur ki, durubdur. Mən yenə povtarit eləyirəm ki, mənim məqsədım Məşədi İbadı oskarbit eyləmək deyildir, ancaq mən onu yetirmək istəyirəm ki, pozvolte Məşədi İbadın nəyi və harası Rüstəm bəyə xoş gəlir ki, gözəl qızı olan madmazel Gülnazı ona verir? Gözəlliyi? Xeyr! Məşədi İbad ərz eylədim ki, çirkindir.

Məşədi İbad: Mürtəd oğlu mürtəd! Yıxıb ağzına-ağzına vurasan.

Həsən bəy: Cavanlığı? Xeyr? Məşədi İbad qocadır. Bəs nəyi? Neujeli Məşədi İbadın pulu, malı, dövləti? Xeyr, xeyr, Rüstəm bəy pulgir adam deyildir. Nakonets bəs nəyi? Bu saat ərz eləyim. Bax biz burada şərəb içirik, amma Məşədi İbad içmir. Deməli, Məşədi İbad nədir? Məşədi İbad istinni müsəlmanındır; i tak Rüstəm bəy öz qızını mənim mineniyama görə Məşədi İbadın istinni müsəlmanın olmağına görə veribdir, ona görə yaşasın Rüstəm bəy:

Hamı (yavaşdan): Yaşasın, yaşasın!

Rza bəy: Maaşallah bu kəlama.

Həsənqulu bəy: Daha nitq demək lazım deyildir. Duraq ayağa.

Hamı: Duraq. (Dururlar).

Əsgər. Yavaş-yavaş getmək zamanı deyildirmi?

Hamı: Bəli, vaxtdır.

Həsənqulu bəy: Rüstəm bəy, xudahafiz. (Əl verir). Məşədi İbad, xudahafiz. (Əl verir).

Əsgər: Rüstəm bəy, xudahafiz, Məşədi İbad, xudahafiz.

Həsən bəy: Rüstəm bəy, xudahafiz, Məşədi İbad, xudahafiz. (Əl verir).

Məşədi İbad (acıqlı): Cəhənnəm ol o yana, mürtəd! Mənə meymun deyib, sonra da əl verirsen?

Rüstəm bəy: Nə oldu? Nə oldu?

Həsən bəy: Pozvolte, pozvolte, ya yemu zadam merzavtsu.

Hamı yığılır: “Nə oldu, nə oldu” deyib aralaşdırırlar, şuluqluq düşür.

Musiqi

Həsən bəy:

Mən sənə tay-tuş deyiləm, vurram başın (2)

Darbadağın lap dağlar, rədd ol burdan! (2)

Həsənqulu bəy:

A gədə, Həsən, bəs deyilmi, eyb olsun kim, (2)

İntelligent ola-ola savaşırsan. (2)

Məşədi İbad:

Qoy məni bir ağzın əzim bu mürtədin, (2)

Meymun özü ola-ola mənə deyir. (2)

A gədə, ayıbdır sizə bu rəftar, rəftar. (2)
Xəlqin evində dava etmək pis şeydir,
Xəlqin evində dava etmək pis şeydir.
Adama yaraşmaz, adama yaraşmaz,
Adama yaraşmaz, maz, maz, maz...

PƏRDƏ

İKİNCİ MƏCLİS

Rüstəm bəyin həyəti ilə küçədə vəqə olur. Rüstəm bəyin həyəti hasar ilə məhsurdur. Pərdə qalxdıqda həyətdə Sərvər ilə Gülnaz görünür. Pərdədən qabaq musiqi çalınır.

Sərvər:

Cahanda var görəsən dərdi eşqə bir çarə,
Bu eşq o eşqdir ki, Məcnuni qoydu avarə.

Gülnaz:

Bu eşq o eşqdir ki, Fərhada dağı çapdırdı,
Dübarə tişəni çaldırdı başa o biçarə.

Musiqi

İkisi bir yerdə.

Çün bahar oldu açıldı...
Gül açıldı hər yanda.

Musiqi

Çün bahar oldu açıldı...
Gül açıldı hər yanda.
Bülbül etdi, ahü zarü
Nalə çəkdi oxudu. (2)

Musiqi

Çünki gördü xari bülbül
Söylədi ki, ey birəhm!

Musiqi

Çünki gördü xari bülbül
Söylədi ki, ey birəhm!
Səndə yoxdur eşq odu.

Gəl həzər et naləmdən. (2)

Musiqi

Aşiq oldur ki, kim veribdir canını ol cananə.

Musiqi

Aşiq oldur ki, kim veribdir canını ol cananə.
Vermiyib sə canını ol aşiq olmaz cananə. (2)

Bu əsnada Məşədi İbad əlində bir yaylıq alma və armud küçədən gəlib hasarın yanında dayanır.

Məşədi İbad: Mən qorxuram adaxlıbazlığa gecə gələm. Halbuki gündüz də bu hasardan aşmaq çətindir. Ya allah! (İstəyir hasardan aşsın amma bacarmır). Yox, görünür ki, mümkün olmayacaq.

Qoy bir hambal çağırım, ayağımın altında yatsın. (Çağırır). Adə hambal!

Hambal (yüyrür): Nə deyirsən Məşədi? Yükün nədir? (Kəndirini çıxardır).

Məşədi İbad (cibindən bir abbası çıxardır): Al abbasını, ayağımın altında yat.

Hambal: Məşədi, olmaya oğurluğa gedirsən?

Məşədi İbad: Kəs səsini, axmaq! Adaxlıbazlığa gedirəm.

Hambal: Məşədi, allah qüvvət versin, amma belimi şikəst eylərsən. (Yıxılır. Məşədi İbad onun belinə çıxır və hasardan baxır).

Məşədi İbad: Adə hambal, o yaylığı mənə ver.

Hambal: Məşədi, tər pənsəm yıxılırsan ki?

Məşədi İbad: Dayan görüm! (Düşüb yaylığı götürür, bir də çıxanda yaylıq açılır alma, armud yerə dağılır).

Məşədi İbad (hasardan baxır): Qız oradadır. Yanında da bir oğlan var, görəsən o kimdir?

Gülnaz (onu görüb): Vay dədəm vay o kimdir? Mən qaçıram. (Qaçır).

Məşədi İbad (Sərvərə): Oğlan sən kimsən?

Sərvər: Bəs sən kimsən?

Məşədi İbad: Mən Məşədi İbadam!

Sərvər: Mən Sərvərəm!

Məşədi İbad: Bəs sən orda nə qayıırırsan?

Sərvər: Bəs sən orda nə qayıırırsan?

Məşədi İbad: Mən adaxlıbazlığa gəlmişəm.

Sərvər: Mən də adaxlıbazlığa gəlmişəm.

Hambal: A Məşədi, belim şikəst oldu.

Məşədi İbad: Ədə dayan görüm bu nə deyir? Qoçaq, sən kimin adaxlısısan?

Sərvər: Qoçaq, bəs sən kimin adaxlısısan?

Məşədi İbad: Mən Rüstəm bəyin qızı Gülnaz xanımın.

Sərvər: Mən də Rüstəm bəyin qızı Gülnaz xanımın.

Məşədi İbad (acıqlı): Kəs səsini, axmaq! Sənin nə ixtiyarın var ki, mənim adaxlımın adını çəkirsən?

Sərvər: Axmaq sənsən ki, hasara dırmaşırsan.

Hambal: A Məşədi, belim qırıldı, düş aşağı.

Məşədi İbad: Qurban olasan bu altımdakı hambala, yoxsa əhədini kəsərdim. (Düşür).

Sərvər: Heç bu iş pis olmadı, görək axırı nə olacaq?

Hambal: Məşədi, belim sınıbdır, bir abbası da verəcəksən.

Məşədi İbad (Hambala): Heç başa düşmürəm ki, bu nə işdir?

Hambal: Məşədi, deyəsən qızın iki namizədi vardır?

Məşədi İbad: Əşi, mən qızın halıca adaxlısı ola-ola hasarın bu tayında qalım, bir dələduzun birisi də o tayda olsun? Ay bivəfa arvad! (Fikrə gedir).

Musiqi

Məşədi İbad (rast oxuyur):

Mən nə danestəm əz əvvəl ke to bi mehri vəfai,
Əhdi nabəstən əz on beh ke be bəndi yo nə pai.
(Mən əvvəldən bilmirdim ki, sən vəfasızsan;
Əhd bağlamamaq onu bağlayıb və pozmaqdan daha yaxşıdır. (Sədi)

Musiqi

Yox, mən o məcnunlardan deyiləm, bu saat gedib qoçuları buraya yığacağam. (Gedir).

Gülnaz və Sərvər çıxıb oxuyurlar.
Sərvər (şikəstəyi fars oxuyur).

Ey mələk sima ki, səndən özgə heyrandır sana,
Həqiq bilir insan deməz, hər kimsə insandır, sana.
Verməyən canın sənə bilməz həyati-cavidan,
Zindeyi-cavid ona derlər ki, qurbandır sana.
(Füzulinin qəzəlindən götürülmüşdür)

Gülnaz və Sərvər (təsnif oxuyurlar).

Gözəlim sənsən mənim,

Musiqi

Mehribanım, həmdəmim.

Musiqi

Dəxi yoxdur heç qəmim,
Çox şükür sənə, ey xuda!
Olmadıq biz əğyara fəda. (2)

Musiqi

Sən mənimsən, mən sənin.

Musiqi

Ola bilməz özgənin.

Musiqi

Həmi bir can, bir tənin
Çox şükür sənə, ey xuda!
Olmadıq biz əğyara fəda. (2)

Musiqi

Dərdimə tapdım dava,
Qalmadı heç bir cəfa. (2)
Axır ki, gördük səfa,
Çox şükür sənə, ey xuda!
Olmadıq biz əğyara fəda, (2)
Əğraya fəda, əğyara fəda.

Bu əsnada Qoçu Əsgər və başqa adamlar gəlib Məşədi İbadla birlikdə hasarın dalında dayanıb baxırlar.

Məşədi İbad: Eşidirsiniz? Bayatı oxuyur.

Bunlar hasarın dəşiklərindən baxırlar.

Əsgər: Oxa. Qız da oxuyur ki!
Məşədi İbad: İndi gördünmü iş nə haldadır?
Əsgər: Məşədi İbad, bir bəri zəhmət çək. (Qabağa gətirib nə isə deyir). İki min manat pul verərsən; bir min mənim, bir min də yoldaşlarımla.
Məşədi İbad: Mən yazıq bir o qədər pulu sənə hardan verim?
Əsgər: Özün bil, istərsən çıxmaq gedək. Sən də camaat içində biabır ol. Heç kəs də sənlə alver etməz. Sənin kimi binamus adamı biz heç içimizə qoymarıq. Ada gedək!
Məşədi İbad: Bir bura bax. Yaxşı, verərəm. Sabah gəl pulları apar, amma indi bircə əvvəl bu oğlanı öldür, yoxsa onun səsinə eşitdikcə bağrım çatlayır.

Musiqi

Qoçular:

Ey kimsən orda, aç qapını!
Aç qapını, gələk səni öldürək.

Musiqi

Piştov doludur, hazır etmişik
Aç qapını, gələk səni öldürək.
Ey kimsən orda, aç qapını!
Aç qapını, gələk görək kimdir o.
Ey kimsən, ey aç qapını!
Aç qapını, gələk səni öldürək.

Gülnaz:

Ah Sərvər, qorxuram, səni öldürər bunlar.
Gəl tez buradan qaçaq, tez-tez, gedək özgə şəhərə.
Ah Sərvər, qorxuram,
Açma gəl qapını sən.
Yoxsa səni öldürər qoçunun gülləsi,
Gəl bəri, Sərvər gəl!

Qoçular:

Aç qapını!

Sərvər:

Söyləyin görüm bir siz
Nə istəyirsiniz məndən?
Nə lazım sizə bu evdən,
Ta xəlqin qapısından.
Qorxmuram mən sizdən,
Hər nə bilsəniz edin!
Yaxşısı budur siz gedin,
Öz iş-gücünüzə.

Qoçular:

Sənsən Məşədi İbadın
Gəlinin əlindən alan,
Sənsən xəlqin evin yıxan.
Səndə vardır çox günah,
Gəldik səni öldürək
Ta kim Məşədi xoş olsun
Biz də ondan pul alağ,
Eyi işrətə məşğul olağ.
Onda biz!

Əsgər (qoçulara): Çıxardın piştonları, hazır olun! Bir, iki, üç dedikdə atın! Hazır olun! Bir, iki...

Sərvər fit çalır, qaradavoyu çağırır. Qoçular həməən saat qoyub qaçırlar . Hamballa Məşədi İbad dəxi qaçırlar. Sərvər gülür.

Gülnaz: Ah, qorxudan ürəyim üstümdə durmur.

Sərvər: Heç qorxma, bəri gəl gedək otağa. (Gedirlər).

Bu əsnada Rüstəm bəy küçədə vaqe olub həyətə girmək istəyir.

Rüstəm bəy: Hərçənd Məşədi İbadın bir iki manat qulağını kəsdim, amma Gülnaza yazığım gəlir. Binəva bədbəxt olacaqdır. Mənim qızım Məşədi İbadın tayı deyildir, amma nə eyləmək,

pulsuzluğun üzünü qara olsun. (İstəyir ki içəri girsin, bu əsnada Sərvər dəxi həyətdən çıxır. Bunlar bir-birini görüb bir qədər təəccüblə baxırlar).

Rüstəm bəy: Sən kimsən? Və mənim evimdə nə qayıırısan?

Sərvər: Mən bir student babayam və sənin evində heç nə eyləmirəm.

Gülnaz ilə Sənəm çıxırlar.

Rüstəm bəy (acıqlı): Bu saat de görüm nə cür'ət edib mənim evimə gəlibsən?

Gülnaz: Öldürəcəkdir, hamımızı qıracaqdır.

Sənəm: Allah sən saxla, yazıgıq!

Sərvər: Mən sənin evinə heç vaxt gəlməzdim, hərgah sənin qızına aşıq olmasaydım və sənin qızın da mənə aşıq olmasa idi.

Rüstəm bəy (hirsli): Bu nə sözdür danışırın? Nə cür'ət edirsən, bu saat başına bir patron çaxaram ki, beynin dağılar.

Sərvər: Patronu mən özüm çaxacağam.

Rüstəm bəy: Kimə?

Sərvər: Özümə!

Rüstəm bəy: Bu nə sözdür?

Sərvər: Çünki mən Gülnazı öldürəndən sonra daha özüm yaşamayacağam.

Rüstəm bəy (acıqlı): Sən mənim qızımı öldürə bilməzsən!

Sərvər: Sən xəbərin olmayacaqdır.

Rüstəm bəy: Nə üçün?

Sərvər: Çünki əvvəlcə sənəni öldürəcəyəm.

Rüstəm bəy (karıxmış): Bu nə danışır ədə, dəlidir, nədir?

Sərvər: Bax, sən bu qızı bədbəxt eləmək istəyirsən. Amma mən Sərvər sən Rüstəm bəyə deyirəm ki, hərgah bunu mənə verməsən onda bir güllə sənə, bir güllə qıza və bir güllə də özümə vuracağam. Vəssalam. (Gedir).

Rüstəm bəy: Bacı oğlu, bir bura bax! (Sərvər qayıdır). Axı mən özgəsinə söz vermişəm, iş-işdən keçibdir.

Sərvər: Hərgah sən mənə deyənə razı olsan, işi düzəldərəm.

Rüstəm bəy: Nə tövr düzəldərsən?

Sərvər: Əvvəl de görüm acığının soyudumu?

Rüstəm bəy: Soyudu.

Sərvər əyilib onun qulağına nə isə deyir.

Rüstəm bəy: Əşi qoy görək, elə də iş olarmı?

Sərvər: Sənənin canın üçün, mən düz deyirəm, razısanmı?

Rüstəm bəy: Yaxşı, razıyam, amma bəlkə baş tutmadı?

Sərvər: Onda qızı hər kəsə istəyirsən, ver!

Rüstəm bəy: Çox gözəl!

Sərvər: Amma sən Məşədi İbada heç bir söz demə və onu tələsdir ki, tez toy eləsin.

Musiqi

Rüstəm bəy: Çox gözəl, deyəsən əqlə batan şeydir, görək?

Sərvər: Bax əgər iş tutdu-tutdu və illah tutmadı...

Musiqi

Hamı: Babalı Sərvərin boynuna. (2)

Sərvər: Əgər işi düz eləməsəm...

Rüstəm bəy: Düz eləməsən...

Sərvər: Əgər bacarmasam...

Rüstəm bəy: Əgər bacarmazsan...

Hamı: Babalı Sərvərin boynuna. (2)

Musiqi çalınır, oynayırlar və sonra gedirlər. Məşədi İbad pərişan və pəjmürdə bir hal ilə küçədə vaqə olur. Hambal da dalınca.

Musiqi

Məşədi İbad (bayatı oxuyur):

Ayrı düşdüm yarımdan,

Əl çəkmişəm canımdan.

O qədər başımı itirmişəm ki,

Adım çıxıb yadımdan.

Hambal:

Mən aşiq o kəndə də,

Belə o kəndə də, bu kəndə də.

Belə əcəb oğlan qoyub getmişən,

A bu kişini əkən dədə!

Küçə adamları hamısı buraya yığılırlar.

Məşədi İbad:

İşlərim hamısı zülüm getdi

At axtardım çulum getdi,

Cavan qıza bel bağladım,

Beş min manat pulum getdi.

Musiqi

Adamlar:

Əvvəllər aşına idin, yad oldun nədən? (2)

Səni qoydu qaçdı o nazik bədən?

Ay belə iş olmaz, bala,

Heç belə iş olmaz,

Aman, aman, aman, aman,

Ay belə iş olmaz, bala,

Heç belə iş olmaz!

Məşədi İbad:

Əvvəldən bilsəydim verməzdim pulu, (2)
Xəlqin eyləməzdim cibini dolu.
Ay maralım Gülnaz, bala, ay maralım Gülnaz!
Aman, aman, aman,
Ay maralım Gülnaz, bala, ay maralım Gülnaz!

Adamlar:

Dedin qocalıqda bir qız alasan, (2)
Cavan qızı alıb evə salasan.
Ay belə iş olmaz...

Hambal: A Məşədi, belim sınıbdır, sən gəl bir abbası da verginən.
Məşədi İbad (lap azarlı kimi): A gədə rədd ol başımdan! Mən nəyin dərdindəyəm, sən nəyin dərdindəsən. Təki mənim də dərdim sənə kimi bir abbası olaydı.

Həsənqulu bəy gəlir.

Həsənqulu bəy: Məşədi İbad, salamün əleyküm, a kişi bu nə işdir, eşitdim ki, qızın iki adaxlısı vardır!

Məşədi İbad: A Həsənqulu bəy, sən allah indi insaf eyləyin, sənənin yanında Rüstəm bəy demədi ki, qızı sənə verirəm?

Həsənqulu bəy: Dedi.

Məşədi İbad: Sonra məni evinə çağırmadı?

Həsənqulu bəy: Çağırdı.

Məşədi İbad: Siz də qonaq gəlmədiniz?

Həsənqulu bəy: Gəldik.

Məşədi İbad: Qonaqlıqda məni mübarəkbad eləmədiniz?

Həsənqulu bəy: Elədik.

Məşədi İbad: Birisi də mənə orada meymun demədi?

Həsənqulu bəy: Dedi.

Məşədi İbad: Mən də onunla dalaşmadım?

Həsənqulu bəy: Dalaşdın.

Məşədi İbad: Siz də bizi aralaşdırmadınız mı?

Həsənqulu bəy: Aralaşdırdıq.

Məşədi İbad (bərkdən): Bəs bu nə kələkdir ki, Rüstəm bəy mənim başıma gətirir, özü də hələ mənim beş min manat pulumu yeyibdir.

Həsənqulu bəy: Sən heç qəm eləmə, işi düzəltmək asandır. İstəyirsən mən düzəldərəm.

Məşədi İbad: A kişi, atana allah rəhmət eləsin. Düzəlt, düzəlt, yoxsa əhvalım çox pərişandır.

Həsənqulu bəy: Çox gözəl, onda tez ol bir beş yüz manat ver, çünki bu işdə balaca pul lazımdır.

Məşədi İbad: Nə? Beş yüz manat pul verirəm?!

Həsənqulu bəy: Əlbəttə, pulsuz olmaz ki!

Məşədi İbad: Ə kişi, vallah mən dağıldım, mən söküldüm, mən bu qədər pulu hardan alım verirəm?

Həsənqulu bəy: Özün bilərsən, amma mən belə güman edirəm ki, beş min manat verən adam beş yüz də verə bilər, artıq pul deyildir.

Məşədi İbad (əlini qoynuna salıb pul çıxardır): Çünki oldun dəyirmançı, çağır gəlsin dən Koroğlu! Bu bir yüz, bu iki yüz, bu üç yüz! Özün də mənə iki yüz boşlusan, elədi beş yüz.

Həsənqulu bəy: Hə! İndi işi düzəldərəm, ancaq sən bir qəzetəçi Rzanı da gör, çünki Rüstəm bəy qəzetədən çox qorxan adamdır. (Baxır). Aha budur özü də gəlir.

Rza vaqə olur, Həsənqulu bəyə baş əyir və Məşədi İbadın yanına gedir.

Rza bəy: Salamün əleyküm Məşədi. A kişi, bu nə əhvalatdır, deyirlər ki, qızın iki adaxlısı var imiş?

Məşədi İbad: Ay Rza bəy, səndən bir təvəqqüm var, sən gəl qələmi al əlinə və bu əhvalatı qəzetədə yaz, Rüstəm bəyi biabır elə, çox təvəqqə edirəm.

Rza bəy: Bağışlayın Məşədi, mən onu eyləyə bilmərəm.

Məşədi İbad: Nə üçün?

Rza bəy: Çünki o cür şey mənim məsləkimə müğayirdir, bu iş sənənin öz xüsusi işidir, camaata nə dəxli var qəzetədə yazam.

Məşədi İbad: A kişi, vallah elə bunun özü qəzetə əhvalatıdır.

Rza bəy: Yox, Məşədi, mən bacarmaram və heç vaxt müğayir məslək görə bilmərəm.

Məşədi İbad (əlini cibinə salıb bir yüzlük çıxardır və guya kağız əvəzinə göstərir). A kişi, axır bu bir parça kağızı yazmaq çətin şeydirmi?

Rza bəy (pulu görür): Hə! Bu başqa məsələdir, indi başa düşdüm ki, sən nə deyirsən, yazaram. Çox yaxşı yazaram.

Məşədi İbad: Bax elə yaz ki, xəlv oxuyub Rüstəm bəyə zad eyləsin... Adı nədir... Siz ona nə deyirsiniz?

Rza bəy: İzhari nifrət.

Məşədi İbad: Hə, hə! İzhari nifrət, izhari nifrət!

Bu halda intelligent Həsən gəlir.

Həsən bəy: Sən keçən səfər mənə oskarbit eləmişsən, zato mən səni suda çəkmişəm.

Məşədi İbad: A kişi, sən allah əl çək məndən, mənə meymun dedin bəs deyil, sonra da suda çəkirsən?!

Həsən bəy: Xeyr, əl çəkmirəm, gərək suda cavab verəsən.

Məşədi İbad: Ay camaat, mən burada öz həşirimə qalmışam, bu da gəlibdir ki, səni suda çəkirəm.

Həsənqulu bəy (Məşədiyə yaxınlaşır): Məşədi, ağzına bir şey ver rədd olsun!

Məşədi İbad: Yə'ni buna da pul verim?

Həsənqulu bəy: Bir əlli manat ver əl çəkər.

Məşədi İbad: Yə'ni buna da pul verim? (Çıxardır). Ala, ala rədd ol başımdan!

Həsən bəy: Eto druqoye delo. Ərizəmi geri alaram.

Məşədi İbad: Diriqoy ya qeyri-diriqoy.

Hambal: A Məşədi, bu qədər xəlvə pul paylayırsan, mənə də bir abbası ver, belimi sındırıbsan.

Məşədi İbad: Əşi rədd ol o yana, bir sən qalmışdın ki, mənə soyasan? (Yüyürür hambalın üstünə, hambal qaçır, amma sonra yenə gəlir).

Həsənqulu bəy: Həzərat! Gəlin bu məsələni müzakirəyə qoyaq. Axı belə iş olmaz, Rüstəm bəy eyləyir, bu kişi də axı yazıqdır. Pul gedir, özü biabır olur. Gəlin, bu saat Rüstəm bəyi bura çağırmaq və onunla seryoznu danışmaq.

Hamı: Əlbəttə, əlbəttə.

Qapını döyürlər. Rüstəm bəy gəlir.

Musiqi

Belə olmaz ki, sən aldadasan bizi,
Sən verirsən qızı
Özgə adama ərə getsin. (2)
Bəs bu kişi yazıq necə etsin? (2)

Məşədi İbad:

Allaha and olsun, budur deyirəm
Qızı mənə, qızı mənə gərək verəsən.
Verməsən hərgah, eylərəm bədnam,
Çünki mən adama, baxmaram bəyə.

Hamı: Böylə olmaz ki, sən...

Rüstəm bəy: Sözün doğrusu, mən qanmıram ki, siz nə deyirsiniz?

Məşədi İbad: Necə qanmırsan? Mənim pulumu yeyib yalandan deyirsən ki, qızı sənə verəcəyəm, amma özgəsinə verirsən.

Rüstəm bəy: Kim deyir onu?

Məşədi İbad: Öz gözümlə gördüm ki, sən qızının yanında bir cavan oğlan durubdur, soruşdum ki, ədə sən kimsən, dedi qızın adaxlısıyam.

Hambal: Doğrudur, mən də gördüm.

Rüstəm bəy: Ha, ha, ha! A kişi, o zarafat edibdir. Bilirsənmi o kimdir? O qızın öz dayısıdır. Səninlə lotuluq eyləyibdir, sən də inanırsan və bir də (onlara) Həsənqulu bəy, Rza bəy, sizin üçün eyb olsun kim bu cürə axmaq sözə inanıb mənim qapıma gəliirsiniz, mən çox inciyirəm.

Həsənqulu bəy: Rüstəm bəy, vallah bağışla, bizi Məşədi İbad yoldan çıxartdı.

Rza bəy: Sən allah incimə bizdən, burada rus demişkən nedorazumeniya əmələ gəlibdir.

Məşədi İbad (Rüstəm bəyə tərəf gedib əlindən tutur): Bağışla bəy, allah səndən razı olsun ki, bizi şəkki-şübhədən çıxartdın, amma vallah əhvalım çox pərişan olmuşdu. Ə kişi mən deyirəm ki, axı Rüstəm bəy kişidir, belə iş eləməz. Qərəz ki, allah şeytana lə'nət eləsin! (Gülə-gülə). Rüstəm bəy, mən istəyirəm ki, toyu bu günlərdə başlayım, nə deyirsən?

Rüstəm bəy: Çox da yaxşı olar, nə qədər tez olsa bir o qədər yaxşıdır.

Məşədi İbad: Onda mən bu gün istixarə elətdirərəm, bu yaxın xoş günlərin birində toyumuzu başlarıq.

Hamı: Allah mübarək eyləsin! Məşədi İbad, amma toy hamamında bir yerdə çimək.

Məşədi İbad: İnşaallah bir yerdə çimərik. (Kənara). Bu şərtlə ki, hamam pulu sizdən.

Hamı:

Məşədi İbad, çox mübarək olsun
Toyun sənin, çox mübarək əst! (2)

Məşədi İbad:

Çox sağ olun, çox da razıyam,

Zəhmət çəkib iş düzəltirsiniz.

Hamı:

Məşədi İbad, çox mübarək olsun!
Toyun sənin, çox mübarək olsun!
Çox mübarək olsun, çox mübarək olsun,
Olsun, olsun, olsun, olsun!

PƏRDƏ

ÜÇÜNCÜ MƏCLİS

Bir hamamın soyunub-geyinən yerində vaqə olur. Sol tərəfdə (zaldan baxarkən) qapı və pilləkanlar, sağ tərəfdə küncdə hamamın çimilən yerinə girən qapı var. Ortada hovuz və fantan, üstündə qəndil asılıbdır. Hamamçı Məşədi Qəzənfər sarı kürkə bürünüb bayır qapının solunda öz yerində əyləşibdir. Qabağında manqal, üstündə güvəc, yanında mücri. Özü də qəlyan çəkir. Ondan bir az sağ tərəfdə dəllək usta Məhərrəm Kərbəlayı Nəsinin başını qırxır. Bir az o yanda zurnaçılar oturubdurlar. Bir kənardə bir neçə nəfər camadar əllərində qırmızı fütə, balaqları çirməli dayanıbdırlar.

Musiqi

Hamı (oxuyurlar):

Hamamın içində, içində və çölündə, (2)
Yay, yaz, qış, bahar isti, sərin var,
Dövlətli, kasıb, gəl, gəl, yerin var.
Dövlətli, kasıb, tez gəl, tez gəl, yerin var, gəl!

Musiqi

Dəllək qırxır, hamamçı qəlyan çəkir.

Məşədi Qəzənfər: Həqiqət, hər bir şeyi fikirdən keçirib yenə baxıb görürəm ki, dünyada hamamdan başqa ləzzətli bir yer varsa, yenə hamamdır. Deməyin ki, özüm hamamçıyam ona görə belə danışıram, xeyr! Əşi, adam gərək insaf ilə danışsın: qışın soyuğunda harada qızısa bilərsən?

Hamı: Hamamda!

Məşədi Qəzənfər: Yazın istisində harada sərinliyə bilərsən?

Hamı: Hamamda!

Məşədi Qəzənfər: Daha kim deyə bilər ki, hamam pis şeydir?

Hamı: Əşi, heç kəs!

Məşədi Qəzənfər: Bəs belə də!

Usta Məhərrəm: Mən dəlləyəm. Özüm də ömrümün çox vaxtını hamamda keçirmişəm, heç bir belə də heyflənmirəm. Çünki baxıb görürəm ki, mənim üçün hamamdan başqa heç bir yerdə xoş keçmir. Xəlq gedir adı nədir o kluba, mənim klubum hamamdır. Xəlq gedir teatra, mənim teatrım hamamdır. Əşi işləyib, yorulandan sonra harada istirahət edə bilərsən?

Hamı: Hamamda!

Usta Məhərrəm: Harda bir parça ləzzət görərsən?
Hamı: Hamamda!
Usta Məhərrəm: Daha kim deyə bilər ki, hamam pis şeydir?
Hamı: Əşi, heç kəs!
Usta Məhərrəm: Bəs belə, de gəlsin!

Musiqi

Hamamın içində, içində və çölündə (2)
Yay, yaz, qış, bahar isti, sərin var,
Dövlətli, kasıb gəl, gəl yerin var.
Dövlətli, kasıb tez gəl, yerin var, gəl!

Hamamdan bir səs. Gəl ey ha! Bir papiros, özü də müştük ucunda. (Aparırlar).

Yay, yaz, qış, bahar isti, sərin var,
Dövlətli, kasıb gəl, gəl yerin var.
Dövlətli, kasıb tez gəl, yerin var, gəl!

Musiqi

Kərbəlayı Nəsir (dəllək ülgücü itiləyərkən): Mən özüm bisavadam, amma kitabda yazılanlardan oxuyubdurlar, mən də eşitmişəm: müsəlman padşahları bir yerdə şəhər salanda ilk əvvəlcə hamam tikdirmişlər, ondan sonra karvansara, ondan sonra məscid. Əşi, insaf ilə danışmaq, tozun-torpağın içində işləyirsən, çirkə-pasağa batırsan, bəs sonra harda gəlib təmiz olursan?

Hamı: Hamamda!

Kərbəlayı Nəsir: Harda pak olursan?

Hamı: Hamamda!

Kərbəlayı Nəsir: Daha kim deyə bilər ki, hamam pis şeydir?

Hamı: Əşi, heç kəs!

Kərbəlayı Nəsir: Bəs belə!

Məşədi Qəzənfər: Padşah dedin yadıma düşdü: əşi, hamam indi hörmətdən düşübdür, qədim zamanlarda hamamın böyük hörməti varmış, bütün şairlər, süxəngular, nağıl deyənlər, dərvişlər - hamısı hamama yığılıb gözəl-gözəl söhbətlərlə hamam əhlini feyziyab edəmişlər. Əşi, harada şirin-şirin söhbət eşidirsən?

Hamı: Hamamda!

Məşədi Qəzənfər: Harda dünya qayğını yadından çıxardırsan?

Hamı: Hamamda!

Məşədi Qəzənfər: Daha kim deyə bilər ki, hamam pis şeydir?

Hamı: Əşi, heç kəs!

Məşədi Qəzənfər: Bəs elə isə de gəlsin!

Musiqi

Hamamım içində, içində və çölündə (2)
Yay, yaz, qış, bahar isti, sərin var,
Dövlətli, kasıb gəl, gəl yerin var.
Dövlətli, kasıb tez gəl, yerin var, gəl!

Hamamdan bir səs. Gəl ey ha! Ab xurdan, içində qəmiş. (Aparırlar).

Yay, yaz, qış, bahar isti, sərin var,
Dövlətli, kasıb gəl, gəl yerin var.
Dövlətli, kazıb tez gəl, yerin var, gəl!

Musiqi

Usta Məhərrəm: Sizin canınız üçün bir çox naxoşluqlar var ki, kurs qurtarmış həkimlər dərmanından acizdirlər. Amma naxoşu hamama gətirən kimi yaxşı olub sağalır. Ondan əlavə, hamam belə şeydir ki insana zinət verir, abıra mindirir. Özünüz deyən, harda yaxşı qan aldırmaq olar?

Hamı: Hamamda!

Usta Məhərrəm: Harda yaxşı baş qırxdırmaq olar?

Hamı: Hamamda!

Usta Məhərrəm: Harda yaxşı həna yaxmaq olar?

Hamı: Əşi, hamamda!

Usta Məhərrəm: De, bəs belə!

Məşədi Qəzənfər: Həna dedin, yadıma Sə'di Əlyəlrəhmənin bir şe'ri düşdü ki, günlərin bir günündə rəhmətlik hamamda çimərkən öz məhbubindən həna alıb, ətrindən bihuş olub və o xusussda bu şe'ri deyibdir:

Gili xoşbuyi dər həmmam ruzi.

Rəsəd əz dəsti məhbubi be dəstəm.

Bedu qoftəm ke mişki ya ənbəri.

Ki, əzbuyi-delavizi to məstəm.

Beqofta mən gili-naçiz budəm.

Və leykən moddəti ba qül neşəstəm.

Kəməli-həmnəşin dər mən əsər kərd

Və gərna mən haman xakam ke həstəm!

(Bir gün hamamda xoş ətirli bir pəlçiq

Dostun əlindən mənim əlimə çatdı.

Ona dedim ki sən mişksən ya ənbərsən

Ki, sənün ürəyə yatan ətrindən mən məst olmuşam.

Dedi mən bir dəyərsiz pəlçiq idim,

Lakin bir müddət gülə tay oldum.

Mənim həmsöhbətimin kəməli mənə tə'sir etdi.

Əgər belə olmasaydı mən həmin torpaq olaraq qalardım.

- Sə'di)

İnanırdım sizi ki əgər Sə'di Əlyəlrəhmən hamama gəlməsə idi, heç vaxt bu şe'ri yazı bilməzdi. Əşi belə olandan sonra kim deyə bilər ki hamam pis şeydir?

Hamı: Heç kəs!

Məşədi Qəzənfər: Bəs belə isə, de gəlsin!

Musiqi

Hamamın içində, içində və çölündə (2)

Yay, yaz, qış, bahar isti sərin var,
Dövlətli, kasıb gəl, gəl yerin var.
Dövlətli, kasıb tez gəl, yerin var, gəl!

Hamamdan bir səs: Gəl ey ha! Qətfə! Gəl apar.
Camadamlar qətfə ilə gedirlər.

Hamı:

Yay, yaz, qış, bahar isti, sərin var,
Dövlətli, kasıb gəl, gəl, yerin var.
Dövlətli, kasıb tez gəl, yerin var, gəl!

İçəridən gəlirlər. Bəy hamamdan çıxır. Zurnaçılar çalmağa başlayırlar. Pərdə enir. Amma zurna səsi gəlir. İki dəqiqədən sonra pərdə qalxır. Zurna kəsir. Səhnədəkilər geyinmələrini tamam edirlər. Məşədi İbad yaxasını düymələyir, sonra əlinə aynanı alıb saqqalına baxır. Həsənqulu bəy syurtukunu geyir. Rza varatnikini taxır. Həsən bəy başını darayır. Əsgər çəkmələrini geyir, Hambal patavasını dolayır. Sairələr də kimi başın qurudur, kimi düymələrini bağlayır.

Məşədi Qəzənfər: Məşədi İbad, səhhəti vücud. Allah mübarək eləsin. Oğullu uşaqlı olasan!

Məşədi İbad: Sağ olasan, vücudun bibəla olsun!

Hamı: Allah mübarək eləsin, Allah mübarək eləsin!

Məşədi İbad: (cavab verir. Bir az sonra ayna əlində) Amma deyəsən bu səfər dəllək hənanı yaxşı yaxıbdır, daha ağ tük gözümə dəymir.

Əsgər. Maşallah lap cavan olubsan ki.

Məşədi İbad: Cavan olmayanda qoca deyiləm ki.

Məşədi Qəzənfər: (bəylərə) Bəy dadaşlar, hamam xoşunuza gəldimi? Çünki sizlər bizim hamamlara gəlməzsiniz, ona görə soruşuram.

Həsənqulu bəy: Mən çoxdandır ki, tövbə eləmişdim, ömrüm olanı müsəlman hamamına getməyim, amma Məşədi İbadın xətrəsi yanımda o qədər əzizdir ki, tövbəmi sındırıb məhz onun xətrəsi üçün bu hamama gəldim. Gəldim də... heç, daha keçibdir...

Məşədi Qəzənfər: Bəs belə!

Rza bəy: Hərgah mən bir papaq alaydım və o papağa beşyüz otuz altı manat pul vermiş olaydım, və bir nəfər də o papağı mənim başımdan götürüb müsəlman hamamının içinə tullayaydı mən papaqdan əl çəkərdim, amma hamama girməzdim. Lakin Məşədi İbada söz vermişdim deyə, daha sözümdən qaça bilmədim.

Məşədi Qəzənfər: (sınır) Bəy dadaş, guya mənim hamamım murdardır? İçində urus çimir, erməni çimir, yəhudi çimir?!

Rza bəy: Rəhmətliyin oğlu, girirəm xəznəyə, bilmirəm ki, bu içində çimdiyim sudur, neftdir, həlimdir, yoxsa bozbaşdır. Həzərat, vallah sabah bunu mən qəzetimdə yazaram, belə eləməyin.

Həsənqulu bəy: Əşi insafdır, o xəznəyə mən də girim bu hambal da girsin. (hambalı göstərir)

Hambal: Bəy, məgər hambal hamamda çimməz, bəs hambalın canı can deyil?

Həsən bəy: Rza bəy prav. Doğrudan mən də xəznəyə girib bilmədim ki, bu sudur, yoxsa ayrı bir jidkostdur. (Həsənqulu bəyə). No vı, vı rassujdayete kak burjuy! Necə yə'ni məndə girim, hambal da girsin, məgər hambal da sən kimi adam deyil?

Hambal: Əlbəttə adamam.

Həsən bəy: Onunda iki qulağı var, sənində.

Hambal: Əlbəttə iki qulağım var, bə nədi?

Həsən bəy: Onun da bir burnu var, sənində.

Hambal: Əlbəttə bir burnum var, bə nədi?

Həsən bəy: Yedinstvennaya raznitsa bundadır ki...

Həsənqulu bəy: (sözünü kəsir) Bilirsən nə var, Həsən bəy! Sən keçən səfər Məşədi İbadla savaştın yenə də o bir evin içində oldu ki, heç kəs bilmədi, amma bura hamamdır, özün bilirsən ki, obşestvenni yerdir, təvəqqə edirəm ki, burada savaşımayan.

Həsən bəy: Net, mən kak istinni narodnik pratestuyu.

Bunlar - Rza da iştirak edir, - əllərilə işarələrlə guya danışib bəhs edirdilər.

Məşədi İbad (adamları nəzərdən keçirməklə sayır): Görəsən bunların hamısının hamam pulunu inşallah mən verəcəyəm, hə? Bu bahalıqda bir bu qədər hamam pulu heç bilirsən neçə elər? Görüm hamamçını bir no kələkliyə bilərəmmi?

Həsənqulu bəy (münaqişəyə davam edərək): Da ostavte menya v pokoye!

Həsən bəy: Net, ya doljen protestovat.

Rza bəy: Əşi, eyibdir hamamın içində...

Həsənqulu bəy: Da, protestuyte skolko xotite.

Həsən bəy (bərkdən): Ya ne pozvolyu, chtobi...

Əsgər, Rza tez durub bunların aralarına girirlər ki, aralaşırsınlar.

Məşədi Qəzənfər: Binlərin hamısı görünür ki, mənim xəznəmin suyunun tə'sirindəndir.

Məşədi İbad (onlara): Bura bax a ! Cəncəl eləmək neyçün? Kişinin hamamında iki saatdır ki, müftə çimibsiniz, hələ bir durub cəncəl də salırsınız? Eyibdir ki... (sükut hamamçıya müraciətən). Məşədi Qəzənfər, sənə yadına gəlməz, çünki çox kiçikdin, mənə ilk toy eləyəndə ki, mərhum Kərbəlayı Murtuzanın qızı rəhmətlik Sonanı almışdım, toy həmin bu hamamda oldu. O zaman sənə oturmağın yerdə rəhmətlik sənə atan Məşədi Səməndər əyləşmişdi. Çıxanda durdum pul verməyə, - dedi eyibdir ki... nə qədər əylədim pul almadı, yalvardım-yaxardım almadı ki, almadı...qərəz rəhmətlik çox gözəl kişi idi...

Hamı bir-birinə baxıb himləşir.

Məşədi Qəzənfər: Heç mənim özümü demirsən, keçən həftə bizim Məşədi Muxtarın toyu idi ki, mənimlə bərk aşnadır. Gəldilər hamama, gedəndə nə qədər əylədi pul almadım, dedi inciyərəm səndən, dedim mən də inciyərəm səndən, - almadım. Yanında lap bu Həsənqulu bəyə oxşayan bir nəfər var idi. Çıxartdı cibindən iki dənə yüzlük üstümə atdı, istədim almayam, - razi olmadı. Əlli manat dəlləyə verdi. Camadların hərəsinə on manat naçay (çay pulu) bağışladı, onun sabahı bir də gördüm ki; bir dəst yaxşı libas, iki kisə ə'la həna, bir kəllə qənd və bir dənə şirniyyat xonçası gəlibdir. Bunu da toy sahibi Məşədi Muxtar göndərmişdi. Axşam da ki, toyda idik. Qərəz çox canfışanlıq oldu.

Bəylər himləşib gözləşirlər.

Həsənqulu bəy (Həsən bəyə): Vi vseqda umestno, neumestno lezite sportit.

Rza bəy: Yenə başladılar ki...

Həsən bəy: Ya ne moqu, ya doljen protestovat, ya çelovek ubejdeniyem.

Həsənqulu bəy. Da vı prosto obmansiki i vsyo.
Həsən bəy (bərkdən): Çto? Vı menya oskorblyayete?
Həsənqulu bəy (o da bərkdən): Da, oskorblyayu!

Ara qarışır. Rza, Əsgər, sair qoçular tez qalxıb onları aralaşdırmaq istəyirlər.

Həsən bəy: V takom sluçaye ya uxojı i potrebuyu vas udovletvoreniye za oskorbleniye. (Gedir).
Rza bəy (onun dalınca): Həsən bəy, Həsən bəy, hara gedirsən, bir dayan. (O da onun dalınca gedir).
Həsənqulu bəy (kefsiz): Həzərat, bağışlayın. Acığımdan başımdan ağrı tutdu, daha otura bilmirəm, xudahafiz. (Gedir).

Əsgər (onun dalınca): Əşi, bir dayan görək, bu saat hamımız gedirik. (Gedir, adamları da onun dalınca çıxırlar. Qalır hamam əhli ilə Məşədi İbad və hambal).

Məşədi İbad (kənara): Lotular pul söhbətini eşidib qaçdılar. Yox, mənim kələyim baş tutmadı.

Məşədi Qəzənfər: Məşədi, sənin bu aşnaların nə hirsli adamlardır?

Məşədi İbad: Havanın təsirindəndir. (Ona). Qərdəş oğlu, haqqı-hesabımız neçə elədi?

Məşədi Qəzənfər: Daha onu soruşmazlar ki, toy hamamıdır, neçə verirsən ver, istərsən mən də atam kimi səndən heç zad almayım...

Məşədi İbad: Xeyr, çox sağ ol! (Kənara). O mənə baha oturur. (Pul çıxardır verir). Bəsindirmi?

Məşədi Qəzənfər: Bəsdır, allah bərəkət versin.

Məşədi İbad (camadarlara): Balam, ala, bu da sizin! Bunu da içəridəkilərə verərsiniz.

Camadalar: Çox sağ ol, Məşədi! Allah bərəkət versin.

Hambal: Məşədi, abbasını vermədin ha.

Məşədi İbad: Adə, get gör bunlar necə oldu. Deyinən ki, qorxmayın, hamam pulu verildi, gəlsinlər bəyi hamamdan çıxarsınlar. (Zurnaçılara). Balam, siz də bir şey çalın camaat yığılsın hamama, çıxacaq gedək.

Zurnaçılar çalırlar, bir qədər keçmiş çıxıb gedənlər hamısı geri qayıdırlar.

Məşədi İbad (durur): Ya allah!

Hambal kömək edib düşürür aşağı. Zurnaçılar da qabaqda çala-çala çıxıb gedirlər. Hamamçı, dəllək Məhərrəm, Kərbəlayı Nəsir, camadalar yerlərində qalıb yenə də əvvəlki sayaqda olurlar.

Məşədi Qəzənfər: Bu urusbabılar heç ildə bir dəfə hamama getməzlər, qüsl-təharət nə olduğunu bilməzlər, gəlib burda mənim hamamımı pisləyirlər. Əşi, bir insaf ilə danışaq: harda yuyunub təmiz olarsan?

Hamı: Hamamda!

Usta Məhərrəm: Harda suya batıb çıxa bilərsən?

Hamı: Hamamın xəznəsində.

Kərbəlayı Nəsir: Daha kim deyə bilər ki, hamam pis şeydir?

Hamı: Əşi, heç kəs!

Məşədi Qəzənfər: Bəs belə isə, de gəlsin!

Musiqi

Hamamın içində, içində və çölündə (2)

Yay, yaz, qış, bahar isti sərin var

Dövlətli, kasıb gəl, gəl yerin var

Dövlətli, kasıb tez gəl, yerin var, gəl!

Musiqi

Usta Məhərrəmlə Məşədi Qəzənfər kürkünü salıb oynayır, camadarlar çırtıq vururlar.

PƏRDƏ

DÖRDÜNCÜ MƏCLİS

Məşədi İbadın evində vaqə olur. Toy məclisidir. Qoçu Əsgər “padşah” olub yuxarı başda əyləşibdir. Həsənqulu bəy, Rza bəy, Əsgər və qonaqlar da oturublar. Pərdə qalxır. Oyunçu qız ləzginka oynayır. Sonra çıxıb gedir.

Əsgər: Mən tar çalana əmr edirəm ki, bir “roza” havası çalsın, Həsənqulu bəy durub oynasın.
Həsənqulu bəy (ayağa durur): Padşah sağ olsun, vallah mən oyun bilmirəm, məni bağışla.
Əsgər: Çəkin onu ortaya bir-iki qırmaq vurun!

Nökərlər Həsənqulu bəyi çəkib oynadırlar. Sonra həmin qərar ilə Rza oynayır.

Əsgər: Çəkin buraya Məşədi İbadı! Bəy gərək toyunda oynasın ki, ucuzluq olsun.

O biri otaqdan Məşədi İbadı gətirirlər. Məşədi İbad “mirzəyi” havasını oynayır.

Həsənqulu bəy: Balam, dəxi vaxtdır, gedək gəlini gətirməyə.

Hamı: Bəli, vaxtdır. (Gedirlər).

Məşədi İbad (daxil olur): Türkdə bir məsəl var, deyərlər ki, hər gözəlin bir əybi olar. Qonaqlar bu evdə olanda mən o biri otaqda səhərdən bəri fikirdə idim ki, ayə mənim eybim nədir? İndi bilmişəm ki, mənim bir eybim varsa, o da eyibsizliyimdir. Hərçənd bu çox nazik mətləbdir, amma bütün məsələ bundadır. Vəssalam... Hər halda qız nə qədər gözəl olsa da bir o qədər mənə baha oturdu. Beş min manat Rüstəm bəy və toy xərçi, beş yüz manat Həsənqulu bəyə rüsvət, bir anbar hamam pulu, bir abbası hambala müzd. 4 yüz manat ... Əşi hesab eləməsəm yaxşıdır. Daha ürəyim xarab olur. Amma pis geyinməmişəm ha. (Ətrafına baxır, dalını görmək üçün fırlanır və sonra bir yerdə əyləşir). Bəli, qız gəlsin görək nə olacaqdır. (Züm-zümə eləyir).

Şəb əst, şahido şəmo şərabo şirini,
Qənimət əst ke, şəbi rüyi dustan bini.

(Gecədir, gözəl dost, şam, şərab və şirni.
Bir gecə dostun üzünü görmək də qənimətdir.
- Hafiz)

Qız gəlsin, amma mən bir şeydən qorxuram ki, bu evdə oturmağa hövsələsi gəlməsin, çünki o cürə evdə böyümüş qız bir az kəm hövsələ olar (Acıqlı). Ağzı nədir, vallahi dükana gedəndə qapını qıfıllayıb açarını aparacağam, ta axşam qayıdana qədər qoy qalsın evdə, evə öyrəşsin. Pəncərələri də daldan taxta ilə vurduracağam. Çox da o yan bu yan eyləsə, döyəcəyəm, çünki arvad ki, döyülmədi, - xarab olar, arvad nə qədər ərindən kötək yesə bir o qədər ərin çox sevər. Mən bunu qabaqlarda çox təcrübə əyləmişəm. Rəhmətlik Sonaya bir kərə bir yumruq nə töri saldım, iki saat nəfəsini ala

bilmədi. O idi ki, məni görəni kimi üzümə gülərdi. Rəhmətlik Pərzada günlərin bir günü bir sillə çəkdim ki, bir dişi sındı, o idi ki, sonra bir kərə olsun üzümə durmadı. Tək bircə mürtəd oğlunun qızı Gülxanıma bir ağac ilə elə çəkdim ki, o qaçan oldu ki, qaçdı. Bu da o yan bu yana eyləsə budur onun canıdır. (Yumruq göstərir. Bu əsnada daldan allah, allah səsi gəlir, zurna çalınır). Pəho gəlin gəldi, mən qaçım.

Qaçır o biri otağa, gəlini gətirirlər. Sənəm dəxi gəlin ilə içəri girir.

Birisi: Aha, di gəlin, bəri çıxın. Sənəm sən də bu biri otağa gəl.

Həmı çıxır, tək gəlin qalır.

Musiqi

Məşədi İbad (daxil olur):

Mən nə qədər, nə qədər qoca olsam da
Dəyəyəm min cavana... (Oxuyur).

Xanım, ay xanım, zəhmət çək başından çarşabı qoy yerə, sənə canım qurban!

Çarşabın içindən gəlin əvəzinə Sərvər çıxıb, əlindəki siğarı tapança kimi uzadır Məşədi İbada tərəf.

Məşədi İbad: Vay!.. (Deyib çökür).

Sərvər: Səsin çıxdımı başına bir güllə vuracağam. Tez ol bir kağız-qələm götür!

Məşədi İbad (qorxu ilə): De qoy tapım da. (Stolun üstündən kağız qələm götürür). Bəs indi nə qayırım?

Sərvər: Otur, bu saat mən deyəni yaz, tez ol, yoxsa vurdum gülləni!

Məşədi İbad: Yazım da, vallah bu saat yazım!

Sərvər: Yaz! (Bərkdən deyir). Mən Məşədi İbad Kərbəlayı Xocaverdixan oğlu...

Məşədi İbad: Vaxsey! Atamın adını da bilir.

Sərvər: Danışma, yaz, yoxsa odlaram səni!

Məşədi İbad: Vallah danışmıram, yazıram, sonra?

Sərvər: Rüstəm bəyin qızı Gülnaz xanımı almaq istəmirəm.

Məşədi İbad: İstəyirəm...

Sərvər (acıqlı): İstəmirəm!

Məşədi İbad: Yaxşı, istəmirəm, istəmirəm...

Sərvər: Və təvəqqə edirəm ki, onun kəbini geri oxunsun.

Məşədi İbad: Bunu kim təvəqqə edir?

Sərvər: Yaz mən deyəni, yoxsa beynini toz elərəm.

Məşədi İbad: Yazıram, yazıram, sonra?

Sərvər: Və onun qulluqçusu Sənəmi alıram, yazdınmı?

Məşədi İbad: Yazdım...

Sərvər: De, qol qoy!

Məşədi İbad: Vaxsey! Bəs mənim pullarım?..

Sərvər: Qol qoy, yoxsa partladaram səni! (Qol qoydurur). İndi tərənəm!

Məşədi İbad: Tərənəmirməm.

Sərvər: Danışma!
Məşədi İbad: Danışmıram.

Sərvər dal-dalı gedib Sənəmi gətirir.

Sərvər: Bax, bu sənin arvadındır. (Dal-dalı gedir). İndi tərpanmə!
Məşədi İbad: Tərpanmirəm.
Sərvər: Danışma!
Məşədi İbad: Danışmıram.

Sərvər birdən çönüb cəld qaçır.

Məşədi İbad (çığırır): Ədə tutun, ədə qoymayın, ay tez olun, qaçdı! Ədə bu nə iş idi mənim başıma gəldi. Ay tutun, ay qoymayın!

Camaat hamısı dolur içəri, səs-küy düşür.

Həsənqulu bəy: Ədə bir dayan görək nə olubdur. Məşədi İbad, nə olub, nəğl eylə, görək?
Məşədi İbad: Əşi, siz bu gəlini gətirəndə bir baxmadınız görək bu kişidir, yoxsa arvaddır?
Hamı: Bu nə əcəb sözdür! Əlbəttə gəlin arvad olar.
Məşədi İbad: Amma bu gəlin kişi çıxdı. Rüstəm bəy mənim evimi yıxdı, qızın əvəzinə mənə kişi göndərdi, o da qaçdı getdi.
Hamı: Paho! Bu nə işdir ki, o görübdür, belə də adam aldatmaq olarmı?
Biris: Bəs nə tövr olsun, neyləməli?
Həsənqulu bəy: Məşədi, bir əlli manat ver, gedim bu saat qubernatoru buraya gətirim. Razısan?
Məşədi İbad (azarlı kimi): Yox...
Rza bəy: Məşədi, iyirmi manat ver gedim Rüstəm bəyi biabır eyləyim, razısan?
Məşədi İbad: Yox...
Əsgər. Məşədi, bir otuz manat ver, gedim Rüstəm bəyin beyninə bir patron çaxım, razısan?
Hamı: Bəs nə eyləməli?
Məşədi İbad: Gedin qaziya deyın ki, bu arvadın kəbinini mənim üçün kəssin.
Hamı: Ha! Bu başqa məsələdir. Nə eləmək, o olmasın, bu olsun. Heç pis dəyildir.

Musiqi

Gedin, gedin qaziya deyın
Qoy kəbini kəssin. (2)

(Sənəmə). Məşədiyə arvad edək,
Razısan?

Sənəm: Hə, hə!
Hamı (Məşədi İbada): Razısan?
Məşədi İbad: Hə, hə!
Hamı: Razısız?
Məşədi İbad və Sənəm: Hə, hə!
Hamı: Bəs gedək biz?
Məşədi İbad:

Gedin, gedin qaziya deyin
Qoy kəbini kəssin. (2)
(Sənəm). Səni mənə arvad edə, razısan?
Sənəm: Hə, hə!
Məşədi İbad (xora): Razısız?
Xor. hə, hə! Razıyıq, hə, hə...bəş nə edək biz?

Bu əsnada səhnənin dal pərdəsi qalxır. Sərvərlə Gülnaz hündürdə dayanıb görünürlər. Tar çalınır.

Sərvər (bayatı-qacar oxuyur).

Yetdim vüsalına yarın çəkdim əzabını,
Aşiqsə vəsl yolunda verər əlbəttə canını.

Gülnaz:

Çün qalxdı pərdə əyan oldu hər kəsə,
Mə'suqə aşiqə vasil edər əlbəttə canını.

Hamı (Məşədi İbada):

Sən qoca, qız cavan,
Səndə yoxdur eşq odu.
Sərvərindir eşqi,
Sənə olmaz heç meyli. (2)

Məşədi İbad:
Yanıma gəl arvad, yanıma gəl, (2)
Yanıma gəl, eylə məni şad!

Pulunun verdin sən Məşədi İbad,
Əlinə düşdü dul arvad.
Qəm yemə hərçi badabad,
Olmasa o, bu olsun!

PƏRDƏ